

Tečaj III.

V četrtek 28. sušca (marca) 1850.

List 13.

Prirodna svoboda.

(Serbska narodna pesem.)

Lepo poje slaviček,
 U zeleni šumici,
 U zeleni šumici,
 Na lahani vejčici.
 Trije lovci pridejo,
 Ustrelit' ga hočejo,
 Slavec prosi jih lepó:
 „Ne streljajte, lovci, me!
 Ne streljajte, lovci, me!
 Hočem vam prepevati,
 U zelenem vrtiči
 Na rumeni rožici.“
 Trije lovci vjamejo,
 Sabo slavca nesejo,
 Da jim bode pel lepó
 V kletko ga domá zapró.
 Noče slavec pevati,
 Milo v kletki se derži.
 Trije lovci mu odpró,
 Ga pustijo v šumico,
 Slavec koj zapel lepó:
 „Težko brat brez brata je,
 „Težko brat brez brata je,
 „Slavec pa brez šumice.“

Osleparjeni kmet.

Neki kmet je peljal v mesto voz žita na prodaj.
 Ko je v mestu žito spečal in svoje reči vredil, zopet

zapreže svojega konjiča, in požene ga proti domu. Denarje (sam popir) vbaše previdno za svoje visoko zavihane čevlje, da bi, ako na poti kakega potepuha naleti, leti pri njem nikakega denarja ne najdel.

Na poti doteče mladega ptujega človeka, ki jo peš maha. Ptujec kmeta samega na vozi viditi, prosi, da naj ga na voz vzame. Vsmiljeni kmet se ne pusti dolgo prositi; vstavi konja, in reče popotniku brez plačila prisesti.

Prav veliko je imel potepin kmetu povedati, kaj da se po svétu godí. Veliko je kvasil od hudih vojsk, veliko od posebnih navad po ptujih deželah in veliko od mnogih drugih rečí. Zvestó ga kmet posluša, in čudi se umnosti in natančnej vednosti svojega tovarša.

Na kmetovo vprašanje, kdo da je, s čim da se pečá, in kam da gre, se zviti capin takole usti:

„Ne dolgo, kar sim jaz šole, kjer sim se učitelstva vabil prav izverstno dokončal. Zavoljo svoje nevtrudljivosti pri učenju, zlasti pa zavoljo svojega lepega zaderžanja, sim precej službo dobil, kakor hitro sim šole doveršil. Toraj grem danes v R., kjer me prva služba v tem stanu čaka.“

Takó pametno je malopridnež vse vpeljati vedel, da lahkoverni kmet vse njegove laží verjame, in ga prav modrega in najdenega človeka misli. Govorjenje tovarša se kmetu tako močno dopade, da mu med pogovorom brez sumljivosti tudi pové, da je v mestu žito prodajal. Nadalje pa še pristavi: „Dan današnji je ljudem kaj malo zaupati. Previdno sim toraj bankovce, ki sim jih v mestu za žito potegnil, za čevlje vtlačil. Tù jih gotovo nobeden ne bode zasledil.“

„Resnična je ta“, povzame prebrisani slepar, „resnična je, da so v sedanjih časih kaj redki pošteni in pravični ljudje. Kdor dosti po svétu hodi, mora glavo na pravem koncu imeti, če se hoče zvičaj goljufov in sleparjev obvarovati.“

Takó se pogovarjaje privozita do neke kerčme, ki je na samem ob kraju ceste stala. Tukaj je imel kmet navado ostajati, kolikorkrat je memo hodil. Tako tudi zdaj pred hišo konja vstavi, mu malo kerme

verže, in potlej kolovrati s svojim tovaršem v kerčmo.

Ko v kerčmi za mizo široko sedita, si misli potepin: „Kmet ni suh, ima denarje. Kaj lepa prilžnost je to k denarjem priti.“ Takó je mislil, in tako je tudi storil.

Imel je capin še neke prigoljufane krajcerje v svojem usnjatem žepu. S tim je močno bahal in sleparil. Verže žep ob mizo, in pokliče polič naj boljšega vina. Ko ti polič poteče, pokliče drugega. Takó je tekel polič za poličem.

Dobro je malopridnežu mar bilo, kmetu, kolikor bi bilo mogoče z vinom pamet zmešati. Zató ga vedno vedno sili kozarec za kozarcem do palca spraznovati. Sam ga pa previdno le po malem pokuša.

Po tem takem se je jelo kmetu kmalo takó po glavi vertéti, da se več po koncu deržati ne more. Potepuh kmeta brezumnega viditi, plača kerčmarja. Brezčutnega kmeta spravi zopet na voz, k njemu prisede in požene konja.

Nista še daleč od kerčme, ko malopridnež z ojštrim nožem nezavednemu kmetu čevlje prereže, in iz njih šopek bankovcev potégne. Varno jih k sebi stisne — in pobrisal jo je, Bog vé, kam.

Konj pota dobro vaje je svojega gospodarja brez vsega vižanja naravnost domu pripeljal. Ko se je kmet zbistril in spametoval, je še le spoznal, kakšnega tovarša da je na potu naletel.

A. Kosmov.

Medved.

(S podobo v dokladi.)

Medved (prav za prav médjéd, zato ker rad médjé) je na videz okorna, toda naučljiva zver, in ako ga ne dražiš, ne tako hud, kako morebiti misliš. Na vsaki nogi ima po pet parklov, kakor človek po pet perstov in široke podplate. Tudi lahko samo po zadnjih dveh po koncu, kakor človek hodi, pleše in kaj naglo na drevo plazi. Razun meda mu so v živež rastline, pa tudi jeleni, serne,

konji in goveda, ki jih večjidel z enim vdarcem s svojimi sprednjimi kerticami vbije. V jeseni odebeli in gre potem v svoj berlog ali luknjo, kjer vso zimo spi in nobene stvari ne vžije. — Medvedka dobi sleherno leto po dva, tri mlade, ki niso od kraja veliko večji od velikih podgan, potlej pa kaj naglo rastejo. Medvedova koža s kratkim repom je rujave dlake, in posebno zavolj kože, masti, mesa medvede streljajo. Zlasti na Rusovskem plašče ali plajše iz medvedove kože močno čislajo in drago plačujejo. Pri nas si gospoda ž njo radi pozimi na vozu noge pokrivajo. Veliko jih je, ki medvedovo meso jedo.

Pravi medjed (Honigbär), to je takov, ki med jé, je tudi pri nas doma; najde se pa tudi drugačnih, ki drugod živé. Beli ali morski medved, veliko večji od rujavega, biva po ledenem morju in ledenih gorah. Je naj hujši in zna dobro plavati, tudi pod vodo.

D a b e r.

(S podobo v dokladi.)

Daber*) se šteje med dojivke, je imenitna žival, svetlo-černkaste, ali rujavkaste dlake, velik, kot sreden pes, pa podgani podoben, kratkih nog, neizrečeno ostrih zob. Na zadnjih nogah ima po gosje kože za plavati, rep je širok in luskinast, kot ribja koža. Tudi meso diši po ribjem. Naj več dabrov je v severnej Ameriki, pa tudi v Azii in Evropi jih najdeš.

Dabri si stavijo ob vodi in napeljujejo pod vodo umetno narejena pohišta, kjer s svojo rodovino stanujejo. Vendar ni res, da bi imela njih poslopja po več stropov, kakor so nekteri pisali. Po stegnu debela polena, veje, kosti, kamenje, perst in take reči zvlačijo in iz tega stanje ali poslopje delajo.

Stanice so večkrat po 30, 40 korakov dolge. Pri tém zidanju so dreva in druge osnove tako terdno ena v drugo spravljene, da teh bajtic led po zimi podreti ne more.

*) Daber, Biber ali Kastor.

Tudi je treba dobro se znojiti, preden lovci enako zidanje razrušijo. K temu potrebujejo ostrih močnih pripomočkov, sekir in matik. Vhod imajo vselej pod vodo, toda navadno še po več izhodov.

Včasih zašadi vjeti daber v kako korenino pod vodo svoje zobe tako, da ga naj močnejši mož ne more odtergati. Daber je počasna in na suhem nevkretna žival. Kadar zidajo svoje hrame, zasadijo protje, posebno pri jezih, reki nasproti v tla, ene pa na drugo stran in tako dalje, dokljer ne zmagajo silovite reke. Perst nosijo s prednjimi nogami, vse skup pa na persa pritisnejo, z repom jo pa tako dolgo tolčejo, da se močno vterdi. Ako se kedaj v past vlové, si, kakor lesica, vjeti ud odgrizejo. Zobje so tako ostri, da po palcu debelo drevesice z enim zagrižljajem odščipnejo. Debelo drevo za svoje poslopje tako dolgo, okrog njega se verté, ogrizujejo, da se zverne. Tožljive živali spravijo malokdaj zalogo zimske hrane; zato raj zglodajo po zimi jame skozi 4 — 5 čevljev debeli léd, po katerih hodijo vun, da se pri bližnjih topolih in verbah prežive. Kadar gre daber v verboljád po vejice za živež, odgrize vsako posamezi, jo izvleče z zobmi iz goščave, ter jih lepo poredoma zvun goščave sklada tako dolgo, da spravi lepo butarico, ktero s prednjimi nogami zgrabi, ter v svoje stanišče pod vodo vleče.

Dabra lahko vkrotiš, ali vkroten ~~aslepi~~. Lovci si močno prizadevajo, kar je mogoče jih poloviti zarad njih masti, neke posebne mastnine pod repom za zdravilo in zarad drage kože, iz ktere dragoceno kožuhovino, iz dlake naj lepše gosposke klobuke narejajo. J. Obalo.

O p i c a.

(S podobo v dokladi.)

O pice bivajo posebno v Ameriki, Afriki in Azii, naj rajše v vročih krajih po hostah, da v hladu (senci) po drevju skačejo. V Evropi živé samo na tako imenovanej Gibraltarskej pečini na Španskem. Ni je živali, ki bi

bila človeku bolj podobna od opice. Kako podoben je njen obraz človeškemu! — Oči, nos, usta, zobé, roke, na njih po pet perstov z nohtmi, kakor pri človeku. Hodi lahko po koncu kot človek, in posebno se opičina znotranja persa človeškim priličijo. Naj bolj podobna je človeku opica, ki ji pravijo orangutang. Ali vendar je velik razloček med človekom in opico. Opica ima drobne, vózke kovke, namesto nog roke, tedaj štiri roke, glava je drugače vstvarjene kot človeška, hoja po dveh posiljena, život ves kosmat, tudi po obrazu, in — kar je naj pglavitniše — opica ne more govoriti, in nima uma kot človek. Opice se rade pri ognju grejejo; ali kedar vgasuje, ne pride nobeni na misel, da bi polenice naložila, ko bi jih bilo še toliko pri ognju. Zakaj ne? Ravno zato, ker so brezumne.

Sploh pa so opice kaj urne, posebno v rokah, v mišicah kaj močne, in zamorejo toraj z dreva na drevo prav na daleč skakati, in se z repom v višini obderžati. Toda vsaka nima repa. Sicer spadajo opice, katerih je kakšnih 62 baž ali sort, med doživke.

Opice so vprek živahne, neporedne ali neposajene in nevkrotljive. Razžaljenja ne pozabijo lahko. One ljubijo svoje mlade tako, da jih dostikrat prevelike ljubezni objemaje vmoré. Vedčnost in oponašanje ste njih pglavitni lastnosti. Vse, kar vidi, posnema, oponaša. Sedeš, ona tudi; vstaneš, ona tudi; žugaš, ona tudi; skačeš, ona tudi; se smeješ, ona tudi; se čehljaš po nosu, ona tudi. Tudi živali oponaša. Kaj urno se znajo opice z rokami, zobmi, s kamenjem in krepelci ali palicami braniti; samega človeka se tudi lotijo. Jedó sadje, orehe, korenine, zeliša in žižce, posebno mravlje. Kedar najdejo kakšno mravljišče, ga obstópijo, potem vtikujejo v njega sprednje roke in oblizujejo mravlje, ki po njih lazijo, z velikim sladom. Tudi med jim diši. Njihovi naj večji sovražniki so ljudje, nekatere zverine in kače, ker jim na drevje sledé. — Ker so opice tako urne, se lahko marsiktere umetnosti naučé. Je veliko ljudi, ki jih plesati in veliko drugih umetnosti navadijo, ž njimi po svetu hodijo,

jih za plačilo pod hišnimi okni razkazujejo, kar posebno otroke veseli, ki se jih kmalo kot žerjavov okrog nabere. To je skakanje in hrohot, da bi človek gromečega Boga ne slišal!

J. Navratil.

G a d.

Poglej podobo v dokladi; popis bodemo podali v sledečem (14.) listu.

Drugo pismo.

Brat odgovori bratcu na prvo pismo.

Ljubeznivi moj Tonče!

Troje ljubo pismice sim z velikim veseljem bral. Prav zadovoljen sim s Tvojim prvim spisom. Iz Tvojega pisanja vidim, da imaš dobre misli, in kdor dobro in pošteno misli, tudi lepo in pošteno piše. — Delaj le tako naprej, in vbogaj svojega učenika, kmalo se boš navadil dobra pisma pisati. — Pri vsem učenju je dobra vaja naj boljša reč; tudi pri spisih je na pogosti vaji vse vse ležeče. —

Velikrat mi moraš pisati, in mnogo pripovedovati, kmalo boš gladko pisal. Vselej si se še pridno učil, tudi to Ti ne bo menda sivih las delalo. — Pridnost je kos vsaki teži! — Bodi zdrav in vesel, piši kmalo

svojemu —

odkritoserčnemu bratu

V Kropi 28. sušca 1850.

Mihcu.

(Tretje sledi.)

Kratkočasnica.

— Neki pastirček je hruške obiral. Kar se priplazi — o joj! — tudi medved na hruško in povohuje hruške. Zdaj je na ravno tistej veji kot pastirček, in — o strah! — že je pri njem in ga grozovito pogleda. Pri tej priči mu pomoli neprestrašeni pastirček lepo hruško in zavpije na vso moč: Na, ta ti je lepa! Medved se vstraši

in šterbunkne na tla, pade ravno na kol plota bližnjega verta, se predere in obvesi. Pastirček leti to prigodbo nagloma očetu povedat. Odereta ga in kožo drago prodasta.

Nove bukve.

Pred tednom so dobili vsi Ljubljanski bukvoferžci za prodaj izmed vsih dosihdobnih slovníkov, slovarjev ali besednjakov naj bolj popolnoma in naj izverstniši nemško-slovenski „ročni slovar.“ Spisal s pomočjo nekoliko verlih domorodcev naš slavno znani gosp. Anton Janežič, načasni učitelj slovenščine v Celovcu 1850. Tisk in popir sta prav prav lepa, cena 1 fl. 40 kr. srebra nizka. — Slovensko-nemški del bo, kakor je obljubljen, kmalo sledil. Slava vam, mladi, nevtrudni delavci na ledini (celini) mile slovenščine! J. N.

Slovensko-ilirski slovník.

Brizgniti, brizniti.

Bród, bród.

Brodar, bródar.

Brodárnica, brodárna.

Brodét, namesto † ajmoht, jušad.

Brôdin, brodan.

Brodíšče, brodišče.

Broditi, bródit.

Brodník, bródar.

Brodnína, brodarina.

Brodolòm ali *brodolòmje*, brodolòm, brodolòmje, brodokéršje, to je razbitje broda ali ladije na morju.

Brúhati, bljuvati, rigati.

Brumen, menda iz nemške besede „fromm“, reci rajše pobóžen, pobóžan; namesto „brumnost“ — pobóžnost, pobóžnost.

Brunda, brunda.

Brúndati, brúndati.

Bruno, bolje „bervno“ (iz „berv“), bervno.

Brús, brús.

Brusar, brusar.

Brúsiti, brúsiti.

Búcati, bučiti.

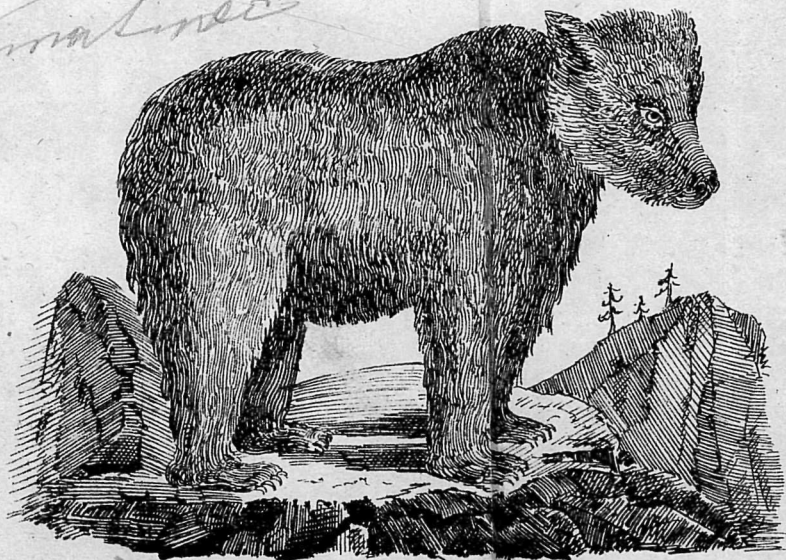
Bučéla, pčela.

Opomín. Ker je z današnjim listom perva letna četert minula, opomnimo prijazno vse častite prejernike, ki so si Védeža le za četert leta naročili in ga želé še prejernati, da bi hoteli naročilo tudi za drugo četert z navadnim predplačilom (na mestu po 20, ali 23 kr., po pošti po 33 kr.) kmalo ponoviti. Kdor ga pa do zdaj ni prejernal, ga vljudno povabimo, posebno gospode učernike po kmetih, pristopiti. — Dosedanji listi se po zgoraj imenovanej ceni še lahko dobé. — O tej priliki obljubimo, mnogim željam vstreči, že v prvem listu sledeče četerti kratko slovnicó in pravopisje slovenskega jezika pisati začeti, in, ako Bog da, nadaljevaje še to leto končati. Vredništvo.

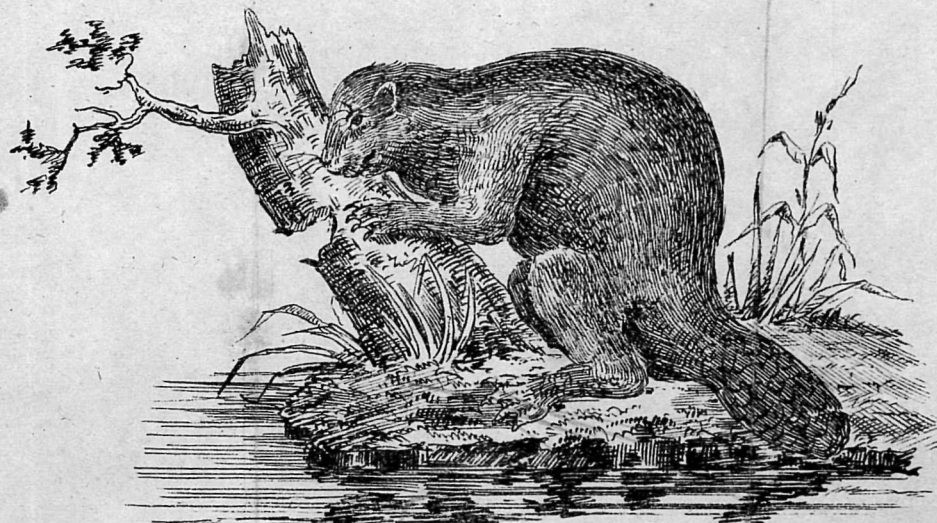
Založnica **Rozalija Eger.** — Odgovorni vrednik **J. Navratil.**

V Ljubljani.

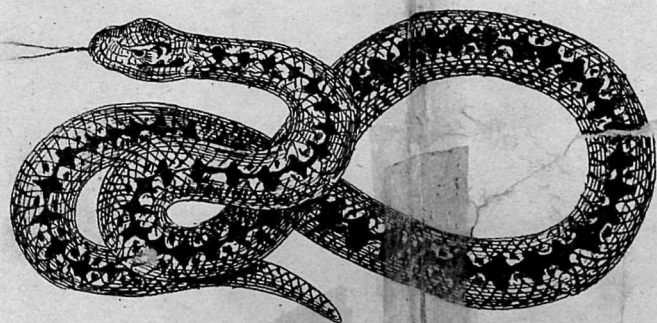
Vesna Linca

Medved (medjed.) Dru. Linc.

Daber. Linc.

Gad.

Opica. Affa.

Kamnotis Egerčin.

Narisa A. Turman.